

KUR'ÂN MEÂLLERİ

SORUNLAR, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

I. Cilt

Editörler:

Prof. Dr. Murat SERDAR
Doç. Dr. Cahit KARAALP
Arş. Gör. Muhammet Lütfü TATLISU

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
وقف دراسات العلوم الإسلامية
THE FOUNDATION FOR RESEARCH IN ISLAMIC SCIENCES

Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 39
Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 115

Kur'ân Meâlleri: Sorunlar, Çözüm Önerileri
I. Cilt

Koordinatör:
Prof. Dr. Murat SERDAR
Muş Alparslan Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi

Editörler:
Prof. Dr. Murat SERDAR
Doç. Dr. Cahit KARAALP
Arş. Gör. Muhammet Lütfü TATLISU
Muş Alparslan Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi

Bu kitapta yer alan bölümlerin ilmî ve fikrî muhtevası ile dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. Bütün yayın hakları saklıdır. Bilimsel araştırma ve tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında hiçbir yolla çoğaltılamaz. Kitapta yer alan çalışmalar hakem heyetinden geçmiş ve "Kitap bölümü" olarak değerlendirilmiştir.

KİTAP DÜNYASI YAYINLARI
Yayın No: 523

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Sertifika No: 51889

TAKIM ISBN: 978-605-351-829-7
I. CİLT ISBN: 978-605-351-830-3

Sayfa Tertibi: Dr. İsmail KURT (İslâmî İlimler Araştırma Vakfı)

Kapak Tasarım: Serdar DİK

Baskı Öncesi Hazırlık: Mehmet ATEŞ - meh_ates@hotmail.com

Baskı, Cilt:

Repro Bir Matbaacılık Kağıt Reklam Tasarım Tic. Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514 Cd. No: 23-25 Yenimahalle/ANKARA
Sertifika No: 47381

1. Basım
Aralık 2023 / İstanbul

Kitap Dünyası Yayınları
Alayköşkü Cad. Küçük Sk. Civan Han No. 6/D:4
Tel: 0212 514 93 05 Cağaloğlu – İSTANBUL
www.kitapdunyasi.com.tr
bilgikitapdunyasi@gmail.com

KUR'ÂN MEÂLLERİ

SORUNLAR, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı

13-14-15 EKİM 2023

Muş Alparslan Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi
Toplantı Salonu

MUŞ 2023

**Muş Alparslan
Üniversitesi**

I- MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ İSLÂMÎ İLİMLER FAKÜLTESİ

Muş Alparslan Üniversitesi Külliyesi, 49250- MUŞ

Telefon: 90(0436) 249 49 49 - Fax 90(0436) 249 13 18

e-posta: bilgi@alparslan.edu.tr - web: www.alparslan.edu.tr

II- İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI(İSAV)

Kızıtaşı, Kâmil Paşa Sokak, No. 5; Fatih-34080/İstanbul

Tel: +90 (0212) 523 54 57 – 523 74 36 Faks: 523 65 37

Web Sitesi: <http://www.isavvakfi.org> – isav.org.tr

e-posta: isav@isavvakfi.org – isav@isav.org.tr

Kütüphane Bilgi Kartı:

Kur'ân Meâlleri: Sorunlar, Çözüm Önerileri I. Cilt/ Editörler: Prof. Dr. Murat Serdar, Doç. Dr. Cahit Karaalp, Arş. Gör. Muhammet Lütfü Tatlısu, İstanbul: Kitap Dünyası, 2023, 450 s., 16x24 cm.

TAKIM ISBN: 978-605-351-829-7

I. CİLT ISBN: 978-605-351-830-3

1. Kur'ân, 2. Tefsir, 3. Meal; 4. Ayet; 5. Süre

PROF. DR. MEHMET OKUYAN VE
“GENİŞ AÇIKLAMALI KUR’AN MEAL-TEFSİR” ADLI ESERİ

Mustafa KARA*

1. Giriş

Kur’ân-ı Kerim’in dilinin Arapça olması ve Arapça’yı bilenlerin yanı sıra bu dili bilmeyen Müslümanların da varlığı gibi sebepler, ilâhî mesajın başka dillere tercüme edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda Kur’ân tercüme faaliyetlerinin, sahabe döneminde başladığı görülmektedir. Nitekim Selmâni Fârisî, hemşehrileri için Fâtiha sûresini Farsça’ya çevirmiştir.¹ Söz konusu çeviri çalışmaları o günden bugüne aralıksız bir şekilde devam etmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de de oldukça bereketli bir birikim mevcuttur. Bunlardan birisi de Prof. Dr. Mehmet Okuyan tarafından kaleme alınan *Geniş Açıklamalı Kur’an Meal-Tefsir* adlı eserdir.

Bu tebliğde “Prof. Dr. Mehmet Okuyan ve ‘Geniş Açıklamalı Kur’an Meal-Tefsir’ Adlı Eseri” konusu işlenmektedir. İlk defa Nisan 2022’de yayımlanan bu eser hakkında günümüze dek yapılan tek bilimsel çalışma, bir yüksek lisans tezidir.² Araştırmanın amacı, Okuyan’ın hayatı hakkında bilgi vermek, *Geniş Açıklamalı Kur’an Meal-Tefsir* adlı eserini kaleme alma gerekçesini irdelemek ve bu eseri şekil yönünden incelemektir. Araştırma, Okuyan’ın hayatı ve *Geniş Açıklamalı Kur’an Meal-Tefsir* adlı eseri ile sınırlı tu-

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur’ân-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi, mustafakara@omu.edu.tr

¹ Ebû Bekr Şemsü’l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1983), 1/37; Hidayet Aydar, *Kur’ân-ı Kerim’in Tercümesi Meselesi* (İstanbul: Kur’an Okulu Yayıncılık, 1996), 94-95; Ömer Dumlu-Hüseyin Elmalı, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Anlamı (Meal)* (İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001), 29 (Önsöz).

² Bk. Merve İpci, *Kur’ân Tercüme Teknikleri Açısından Mehmet Okuyan’ın Meal-Tefsiri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

tılmaktadır. Araştırma, Mehmet Okuyan Hoca ile yapılan röportaja ve nitel bilgi toplama yöntemlerinden yazılı doküman incelemesine dayanmaktadır.

2. Prof. Dr. Mehmet Okuyan'ın Hayatı

2.1. Doğumu ve Ailesi

Prof. Dr. Mehmet Okuyan, 28 Haziran 1963 tarihinde, Trabzon ili Çaykara ilçesi Mimilos (Yukarı Kumlu) Mahallesi'ne ait Sultan Murat Yaylası'nın Sıcak Oba mevkiinde dünyaya gelmiştir. Sülale adı, Mollamahmutoğulları'dır. Dedesi Mehmet Fuat Efendi, babası da ailenin büyük oğlu Ahmet Necati Hoca'dır. Ahmet Necati Hoca, yörede Kemal Hoca olarak bilinir. Annesi, İfaket hanımdır. Ailenin üç çocuğunun ortancasıdır. Ablasının adı Hamdiye, kardeşinin adı Abdurrahman'dır.³ Fatma hanımla evlidir. Ahmet Selim, Ayşe Sena ve Fatma Zehra adında üç çocukları vardır. Furkan adında bir evlatları da 1994 yılında Arsin'de geçirdikleri bir trafik kazasında vefat etmiştir.⁴

2.2. Eğitim Hayatı

Prof. Dr. Mehmet Okuyan, babasının mesleği gereği köyünde çok kalamamıştır. Babası, meslek hayatının önemli bir bölümünü Bayburt'ta geçirmiştir. Dolayısıyla Okuyan'ın çocukluğu da Bayburt Çayırözü köyünde geçmiştir. Okuyan Hoca 5-6 yaşlarında iken babasından Kur'an okumayı öğrenmiş; ilkokula bu köyde ve 2. sınıftan başlamıştır. 2, 3 ve 4. sınıfları bu okulda sınıf öğretmeni Saadet Yılmaz hocada okumuştur. 5. sınıfı ise dedesi Mehmet Fuat Efendi'nin vefatı üzerine annesinin köyde kalma zorunluluğu nedeniyle kendi köyleri olan Yukarı Kumlu Mahallesi İlkokulu'nda tamamlamıştır. Hoca'nın ilkokulu bitirdiği sıralarda babası, Rize İkizdere Varda (Güneyce) beldesi Şeyh Osman Nuri Efendi Camii imam-hatipliğine tayin olmuştur. Dolayısıyla Okuyan Hoca da Güneyce'de yaşamaya başlamış ve hayatının en kıymetli 5 yılını Güneyce'de geçirmiştir. Çünkü bu beldedeki insanların ekseriyeti hafızdır. Hoca da hem bu hafızlık bereketinden istifade ederek hem de babasının yönlendirmesi ve sıkı takibi sonucu huzurunu tamamlamıştır. Hatta çok iyi bir hafız olmuştur. Öyle ki hafızlığını ikmal ettiği 1975 yılında Rize'de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan "Hafız-

³ Hocanın kardeşi Doç. Dr. Abdurrahman Okuyan, Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Başkanı ve İslam Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. <https://bayburt.edu.tr/tr/abdurrahman-okuyan>, (06.06.2023).

⁴ Mehmet Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

lık Tespit Sınavı"nda başarılı olmasına rağmen, babasının ısrarı ve kendisinin de özel gayretiyle Güneyce Kolekli Merkez Camii'de bir gün sabah namazından sonra başlamak ve sadece yarım saat ara vermek suretiyle hocalarının, hafızlık arkadaşlarının ve bir grup da cemaatin huzurunda Kur'ân-ı Kerim'i toplamda 5 saat 40 dakikada baştan sona ezbere okumuştur.⁵

Prof. Dr. Mehmet Okuyan, hafızlıktan sonra Güneyce'de ortaokula başlamış; ortaokulla birlikte babasından medrese usulü Arapça okumuştur. Ortaokul 1. ve 2. sınıfları Güneyce'de tamamlamış; babasının tayininin Trabzon ili Of ilçesine bağlı bir belde olan Hayrat (şimdi ilçedir) Hundez (yeni adı Güneşalan) Kur'ân Kursu'na çıkması hasebiyle ortaokul 3. sınıfı 1980'de Hayrat Ortaokulu'nda, liseyi de 1983'te Hayrat Lisesi'nde derece ile bitirmiştir. Hoca ortaokul ve lise yıllarında babasından Arapça okumaya devam etmiş ve altı yıl boyunca Emsile, Binâ, Maksûd, İzzî, Merâh, Avâmil, İzhâr, Kâfiye ve Molla Câmi gibi kitapları okuyarak hatta bazılarını da ezberleyerek çok güçlü bir Arapça birikimine sahip olmuştur. Bunun yanı sıra pek çok tefsir ve hadis kitabını da okumuş, hatta yüzlerce hadis ezberlemiştir. Aslında Okuyan Hoca'nın ortaokul ve lise yılları, daha ziyade hafızlığı tekrarlamak ve klasik Arapça okumakla geçmiştir."⁶

Mehmet Okuyan Hoca, üniversite tıp, hukuk, siyasal gibi bölümlerde okumak istemesine rağmen babasının ısrarı ve kendisini ikna etmesi sonucu 1983 yılında OMÜ İlahiyat Fakültesi'ne girmiş ve 1987'de derece ile mezun olmuştur.

Hoca, aynı yıl aynı fakültenin Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atanmıştır. Okuyan Hoca, Prof. Dr. Süleyman Ateş Hoca'nın danışmanlıklarında 1990 yılında *XX. Asrın İlk Yarısındaki Türk Müfessirler*⁷ adlı teziyle yüksek lisans, 1994'te de *Necmuddin Daye ve Tasavvufi Tefsiri*⁸ adlı çalışmasıyla doktora eğitimini tamamlamıştır. Hoca, doktora tezi ile ilgili araştırmalarda bulunmak üzere üç aylığına Mı-

⁵ Mehmet Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023; <https://www.youtube.com/watch?v=0tEQA0hjZCM> (28 Şubat 2023).

⁶ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

⁷ Mehmet Okuyan, *XX. Asrın İlk Yarısındaki Türk Müfessirler* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990).

⁸ Bk. Mehmet Okuyan, *Necmuddin Daye ve Tasavvufi Tefsiri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994).

sır'a gitmiştir.⁹ 1995 yılında Yrd. Doç, 2002'de Doçent, 2008'de de Profesör kadrosuna atanmıştır.

2.3. Hocaları

2.3.1. Ahmet Necati (Kemal) Okuyan

Prof. Dr. Mehmet Okuyan'ın hem babası hem de ilk hocası olan Ahmet Necati Okuyan Hoca, 1932 yılında Trabzon Çaykara Yukarı Kumlu Mahallesi'nde doğmuştur. İlkokulu Maraşlı İlkokulu'nda tamamlamıştır. İlk dinî bilgilerini Hafız Said Okuyan Hoca'dan öğrenmiştir. Kamil Kaygusuz Hoca'dan Arapça ve İslâmî ilimler okuyarak icazet almıştır. İcazet aldıktan sonra Bayburt Çayırözü köyüne imam hatip olarak atanmıştır. Bu köydeki imamet görevinin yanı sıra çok sayıda talebe yetiştirmiş ve icazet vermiştir. Bir taraftan da İmam Hatip Okulu'nun orta ve lise kısımlarını dışarıdan tamamlamıştır. Bayburt'tan sonra Rize Güneyce Merkez Şeyh Camii imam hatipliğine atanmıştır. Burada da Arapça ve İslâmî ilimler alanında talebe okutmaya devam etmiştir. Daha sonra Trabzon Hayrat Merkez Camii'ne imam hatipliği görevine atanmıştır. Burada da yaklaşık 20 sene talebe okutmuştur. İki erkek, bir kız olmak üzere üç evladı vardır. Ahmet Necati Okuyan Hoca 25.02.2010 tarihinde vefat etmiş ve Samsun İlkadım Kıranköy Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.¹⁰

2.3.2. Prof. Dr. Hulusi Kılıç

Prof. Dr. Mehmet Okuyan'ın OMÜ İlahiyat Fakültesi'nden Arapça hocalığı olan ve kendisiyle özel olarak ilgilenerek akademisyenliğe hazırlayan Prof. Dr. Hulusi Kılıç, 8 Mayıs 1941 tarihinde Diyarbakır ili Ergani ilçesi Killeş/Şölen Mahallesi'nde doğmuştur. İlkokulu köyünde tamamlamıştır. İlk dinî bilgileri ve Kur'ân-ı Kerim okumayı dedesinden öğrenmiştir. 1961 yılında Diyarbakır İmam Hatip Okulu'ndan mezun olmuştur. Mezuniyetin ardından bir süre Diyarbakır Hazro'da bir ilkokulda öğretmenlik yapmış; bu sırada Hazro'da müderrislik yapan Hacı Seydâ'nın medresesinde Arapça okumaya başlamıştır. 1966'da Konya Yüksek İslam Enstitüsü'nü bitirmiş; aynı yıl Trabzon İmam Hatip Okulu'na öğretmen tayin edilmiştir. 1969'da Konya YİE Arap Dili ve Belagati asistanlığına atandı. Burada Prof. Dr. Mu-

⁹ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

¹⁰ Şükrü Öztürk, *Trabzonlu Kur'ân Hâdimleri -Cumhuriyet Döneminde Kur'ân'a Hizmet Eden Bazı Simalar-* (Ankara: TDV Yayınları, 2018), 178-179; Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

hammet Tayyip Okiç'in danışmanlığında başladığı *Türkçede Arapça Lugatçılığı* adlı doktora tezini 1972 yılında Dr. Hüseyin Küçükkalay'ın danışmanlığında tamamlamıştır. Doktora eğitiminin ardından Kayseri YİE'ne meslek dersleri öğretmeni olarak atanmıştır. Buradaki görevi sırasında Bursa ve Adıyaman'da yedek subay olarak askerlik vazifesini ifa etmiştir. 1976 yılında Samsun YİE'ne, 1984'te de Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak atanmıştır. 1993 yılında Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı'nda doçent olmuştur. Bursa'daki vazifesiyle eşzamanlı şekilde YÖK'ten izinli olarak İsam'da madde yazarlığı ve redaksiyonluk görevlerinde bulunmuştur. 1997'de Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne atanmış; 1998'de profesör olmuş; 2008'de de yaş haddinden emekliliğe ayrılmıştır. Hanife Hanım'la evli olan Kılıç Hoca'nın 2 oğlu bir de kızı vardır. Evlatlarından Prof. Dr. Muhammet Tayyip Kılıç, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesidir.¹¹

Hulusi Bey'le telefon aracılığıyla yaptığım röportajda şu iki şeyi özellikle belirtmek istediğini söyledi: *i.* İlahiyat hocalarının mutlaka hafız olması lazımdır. *ii.* Günümüzde ilim ve bilim insanların en önemli eksikliği önceki tecrübe ve birikimlerden gereği gibi yararlanmamaktır; varsa hatalardan ders çıkarmamaktır. Bunun için öncekilerin sonrakilere tecrübe ve birikimlerini aktarması, açık yüreklilikle hatalarını söylemesi gerekir. Çünkü hatalarımızdan ders çıkartarak bizden sonrakilere hizmet edebiliriz. Sonrakilerin de öncekilerin tecrübe ve birikimleriyle kendilerini yetiştirerek ilim, bilim ve fenni bir adım öteye taşınmaları elzemdir. Aksi takdirde yüzyıllar boyu İslam tarihinde yetişen binlerce âlime rağmen ilim ve fende Batı'nın kölesi olmayı sürdürürüz. Haddizatında âlim bizdedir; ilim bizdedir; bilim ve fen de bizde olmak zorundadır vesselam."¹²

2.3.3. Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu

Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca'nın akademisyenliğe ilk adımı atmasında destekçi olan, hatta OMÜ İlahiyat Fakültesi Tefsir Bilim Dalı'nda yüksek lisan programı olmadığı için Hoca'yı Dinler Tarihi alanında araştırma gö-

¹¹ Hulusi Kılıç, *Röportaj*, 14 Haziran 2023; Serpil Kolyazar, *Prof. Dr. Hulusi Kılıç'ın Hayatı, Arapça Eğitimiyle İlgili Görüşleri ve Eserleri* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 1-5; Mehmet Kuyanay, "Prof. Dr. Hulusi Kılıç Hayatı, Eserleri ve Eğitim Anlayışı", *Cumhuriyetin 100. Yılında Ergani -Din-Eğitim-Kültür-*, ed. Oktay Bozan vd. (Bursa: Ekin Yayınları, 2023), 211-212.

¹² Kılıç, *Röportaj*, 14 Haziran 2023.

revliliğine başlatan ve danışmanlığını üstlenen Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu, 1943 yılında Isparta'da doğmuştur. İlk, orta ve liseyi Isparta'da okumuştur. 1966 yılı Haziran ayında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. 30 Haziran'da da üniversiteyi Milli Eğitim Bakanlığı bursuyla okuduğu için doğrudan Tarsus Lisesi'ne öğretmen olarak atanmıştır. Hoca öğretmenliğe devam ederken, yurt dışı doktora sınavlarına girmiş ve Almanya'ya gönderilmiştir. Erlangen-Nürnberg Üniversitesi Felsefe Fakültesi Dinler ve Kùltürler Tarihi bölümüne kaydını yaptırmıştır. 1972'de doktora-yı tamamlamasının ardından Türkiye'ye dönmüş ve Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'nde göreve başlamıştır. 1973 yılı Temmuz ayında Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne geçmiştir. 1983'te Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde yeni kurulan İlahiyat Fakültesi'ne profesör olarak atanmıştır. 1983-1994 yılları arasında bu fakültede dekan yardımcılığı ve dekanlık görevlerinde bulunmuştur. Bu süreçte fakülte adına geleceğin öğretim kadrosunu oluşturabilmek için, akademik yeteneği güçlü öğrencileri, araştırma görevliliğine kazandırmaya çalışmıştır. O dönemin araştırma görevlileri şimdi ülkenin parlak idareci ve akademisyenleri olmuşlardır. 1998 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne atanmış; 2010'da da yaş haddinden emekli olmuştur. Evli ve üç çocuk babasıdır.¹³

2.3.1. Prof. Dr. Süleyman Ateş

Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca'nın yüksek lisans ve doktora tez danışmanı olan Prof. Dr. Süleyman Ateş, 3 Ocak 1933 tarihinde Elazığ il merkezine bağlı ve vilayetin 15 km güneyinde yer alan Tadım köyünde doğmuştur. Babası İbrahim Ađa, annesi Behiye Hanım'dır. Babası, Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren tam dokuz yıl asker olarak çeşitli cephelerde savaşmış bir İstiklal Savaşı gazisidir. Annesi ev hanımıdır. Ateş Hoca, Şükrü Efendiler, Ömer Bilginođlu, Hacı Muharrem Hilmi Kösetürkmen, Tivnikli Hacı Faruk Bey (Ketvanlıoğlu), Solakzâde Müftü Sadık Efendi (Muhammed Sadık Solakbay) ve Prof. Dr. Muhammed Tayyib Okiç gibi çok değerli hocalardan eğitim almıştır. Ateş, Elazığ/Harpur Nahiyesi Mündi Köyü, Ankara Altındağ Resul Efendi (İki Şerefeli) ve İbadullah Camii imam-hatipliği görevlerinde bulunmuştur. Elazığ İmam Hatip Okulu'nda öğretmenlik, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Kürsüsü'nde asistanlık ve öğretim üyeliği yapan Süleyman Ateş, Diyanet İşleri Başkanlığı görevinde de bulun-

¹³ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Röportaj*, 21 Haziran 2023.

muştur.¹⁴ Bu görev sonrası Suudi Arabistan İmam Muhammed, Cezayir Emîr Abdulkadir İslâm, Ondokuz Mayıs ve İstanbul üniversitelerinde Profesör unvanıyla görevler icra eden Ateş Hoca, bir ara Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekan vekilliği de yapmıştır. Hoca, 1999 yılında resmi görevinden emekliye ayrılmıştır.¹⁵ 3 Ağustos 2001 tarihinde Hollanda'nın Schiedam şehrinde kurulan Avrupa İslâm Üniversitesi'nin kurucu rektörlüğünü üstlenmiştir. Aynı zamanda bu üniversitede dersler de veren Hoca, bahsedilen görevini 2002 yılında Prof. Dr. Ahmed Bagdâdî'ye devredip¹⁶ Türkiye'ye dönmüştür. Sekiz yıl kadar süreyle Vatan Gazetesi'nde yazılar yazan Ateş, şimdilerde ilmi çalışmalarını sürdürmekte ve yazılarını internet sitesinde yayımlamaya devam etmektedir. Onlarca kitap ve makale kaleme alan Süleyman Ateş Hoca, 8 öğrenciye de yüksek lisans ve doktora düzeyinde danışmanlık yapmıştır.¹⁷ İşte o öğrencilerden birisi de Prof. Dr. Mehmet Okuyan'dır.

2.3. Resmi Görevleri

Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca'nun resmi görevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1987-1995: OMÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevliliği.
- 1995-2002: OMÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı'nda Yrd. Doç. Dr.
- 2002-2008: OMÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı'nda Doç. Dr.
- 2008-halen devam ediyor: OMÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı'nda Prof. Dr.
- 20.05.2014-halen devam ediyor: OMÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı Başkanlığı.

¹⁴ DİB Arşivi, *Hizmet Cetveli*, (06.05.2020); <https://diyanet.gov.tr/tr-TR/Person/PresidentDetail/36/prof-dr-suleyman-ates> (03.05.2020).

¹⁵ Ahmet Yazıcı, *Klasik-Modern Yorum Açısından Bilmen ve Ateş Tefsirlerinin Mukayesesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 65.

¹⁶ https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_İslam_Üniversitesi (03.05.2020).

¹⁷ Mustafa Kara, "Prof. Dr. Süleyman Ateş: Hayatı ve İlmi Şahsiyeti", *Tefsire Adanmış Bir Ömür: Süleyman Ateş*, ed. Gökhan Atmaca-Ali Karataş (Ankara: Fecr Yayınları, 2020), 37-69; Yazıcı, *Bilmen ve Ateş Tefsirlerinin Mukayesesi*, 63-65.

- 28.09.2015-20.11.2015: OMÜ İlahiyat Fakültesi Dekanlığı.
- 09.02.2020-08.02.2023: OMÜ Senato Üyeliği.¹⁸

2.5. Vaaz, Konferans ve Televizyon Programları

Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca'nın vâaz, konferans ve televizyon programları yaklaşık 30-35 senedir yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bu bağlamda Hoca daha lise yıllarından itibaren camilerde hutbe okumaya, üniversite yıllarında da vaazlar vermeye başlamıştır. O, il, ilçe müftülüklerinin ve yurtdışı temsilciliklerinin davetleri üzerine ülkemizin pek çok şehrinde ve yurtdışında özel gün ve haftalarda çok sayıda konferans vermiştir. Okuyan Hoca, Kanal B, Tv8, Karadeniz Tv, Başak Tv, AKS Tv ve Hilal Tv gibi televizyonlarda insanlara Kur'ân'ın mesajını ulaştırmak için yoğun programlara katılmıştır. O, Samsun'da Dostder'de, İstanbul'da da Deva ve Akabe vakıflarında tefsir dersleri yapmıştır. Okuyan Hoca Youtube, Facebook, Twitter gibi sosyal medya platformları üzerinden pek çok insana ilâhî mesajı ulaştırma çabasında olmuştur. Okuyan, yaptığı televizyon programlarından, verdiği konferanslardan ve yazdığı kitaplardan hiçbir dünyevî karşılık almamıştır. O, bütün bunları Allah rızası için yaptığını ve zaten devletten maaş aldığını ifade etmektedir. Hatta Okuyan Hoca, kaleme almış olduğu *Kur'ân Meâl-Tefsir* adlı eserine insanlar ücretsiz olarak ulaşabilsinler ve okusunlar diye kendi cebinden harcama yaparak oğlu Ahmet Selim'in de teknik desteğiyle web sitesi kurmuş, *Kur'an Okuyan* adıyla cep telefonlarına indirilebilir bir program satın almış ve insanların erişimine sunmuştur.¹⁹ Hoca, fakültede ihtiyaç sahibi öğrencilere burs vermesiyle ve yazdığı kitapları öğrencilerine ücretsiz dağıtmasıyla bilinmektedir.

3. İlmî Şahsiyeti

Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca, ömrünü Kur'ân'ı okumaya, anlamaya, yaşamaya ve bu şekilde davranacak insanlar yetiştirmeye vakfetmiş bir ilim adamıdır. O, Kur'ân-ı Kerim'i anlama yöntemini şöyle açıklamaktadır: "Tabi ben bir akademisyen olarak çalışmalarımı tez ve antitez üzerinden yürütmeye gayret ederim. Tartışmalı bir konuyu anlamaya çalışırım. Ben mucizelere inanan bir adamım, ama mucizelerin bir kısmının anlaşılabilirliğine de inanan biriyim. Kur'ân kendi içinde kesinlikle tutarlı bir kitaptır. Dolayı-

¹⁸ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

¹⁹ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

sıyla hareket noktam, Kur'an'ın Kur'an'la tefsiridir. Zaten peygamberimiz de bunu yapmıştır. O, ayetleri birbirleriyle buluşturmuştur. Biz Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri metodunu ilk önce Hz. Peygamber'den (s) öğrendik. Ben öncelikle âyetlerin âyetlerle olan müteşabihliğini ve mesâniliğini esas alarak çalışmalarımı yürütüyorum. Yani âyetler müteşabihdir; birbirine benzeşirler. Âyetler mesânîdir; Yüce Allah Kur'an'da bir şeyi zıttı ile anlatır. Bu yöntemle pek çok meselenin çok rahat bir şekilde çözülebileceğine inanıyorum. Çünkü Kur'an'da Yüce Allah *الرَّكِبَاتِ أَحْكَمَتْ آيَاتُهُ نُمُ فَصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ* "Elif. Lâmi. Râ. (Bu vahiy), hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından âyetleri sağlamlştırılmış, sonra da açıklanmış (açık açık ortaya konulmuş) bir kitaptır." buyuruyor.²⁰ İşte Yüce Allah kitabını açıklamış; bir ayeti öbür ayette açıklamış. Bizim tefsir yolculuğumuz, hangi ayetin hangi ayetle açıklandığını ortaya koymaktır. Bu arada Kur'an'ın hem kelime yapısını hem gramer özelliklerini hem de edebiyat estetiğini çok önemserim. Çünkü Kur'an, bir edebiyat şaheseridir. Kur'an âyetlerindeki incelikleri çözebildiysem ne alâ! Fakat çözemeyişem, önceki tefsirlere bakarım. Onlar nasıl çözmüşler. Aca-ba peygamberimizden nakleden bir rivayet var mı ona da bakarım. Benim Kur'an'dan sonra müracaat ettiğim kitaplar, Buhârî ve Müslim'in hadis kitaplarıdır. Ama "bu kitaplarda yazarlar Kur'an gibidir" diyenlerden değilim. Asla hadislere karşı değilim. Yüzlerce hadisi ezbere bilirim. Bir konu hakkında herhangi bir rivayetle karşılaştığımda ise onu Kur'an'a arz ederim. Yani rivayetten hareketle âyeti değil, ayetten hareketle rivayetin doğruluğunu ya da yanlışlığını tespit etmeye ve onu yorumlamaya çalışırım. Kitabullah'a aykırıysa -hangi kitapta yazarsa yazsın -o peygamberimizin olamaz derim. Ama bir söz peygamberimizin ise o benim başımın tacıdır. Peygamberimizin Kur'an'a aykırı konuşmayacağına inanırım. Yüce Allah'ın ak dediğine peygamberimiz kara demez. Dinin sahibi Allah'tır ve O'nun kitabına aykırı olmayacak şekilde peygamberimizin ona nispet edilen rivayetlerine bakarım. Kur'an'a aykırıysa "bunlar peygamberimizin olamaz" diyerek onları bir kenara bırakırım. Yoksa bir söz peygamberimizin ise buna boyun eğmek, her Müslümanın Müslümanlığının gereğidir. Burada sorun, peygamberimizindir diye ortaya konulan rivayetlerin gerçekten ona ait olup olmadığının tespit edilememesidir. Bunun için bizim yapmamız gereken, o rivayetleri Kur'an'a arz etmektir. Uyuyorsa -en azından ters değilse- onları

²⁰ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

kullanırım. Uymuyorsa ya da tersine ise hatta "hadis Kur'ân'ı nesh etti" diyorlarsa bunu asla ve asla kabul etmem. Çünkü Yüce Allah'ın (cc) yap dediğini, Hz. Peygamber (s) yapmayın diyemez. Böyle bir peygamberlik olmaz. O risalet değildir zaten. Allah dinde şirket kurmanıştır. Allah dinin yegâne sahibidir. Bunun ötesinde bu zamana kadar Kur'ân âyetleri hakkında çalışma yapan, eser kaleme alan ve açıklamalarda bulunan âlimlere de saygı duyar, hatta onların görüşlerinden istifade eder, dipnotlarda yer verir, teşekkür ve dua ederim. Ancak daha önce söylenenlerle yetinmeyi doğru bulmam. Zira her bir âyetin bugüne dair dedikleri ve demek istedikleri vardır. Dolayısıyla "bu âyetler acaba bana, bugüne ne demek istiyor?" sorusunu sorar ve Kur'ân yolculuğumu sürdürürüm."²¹

Hoca, ilmî duruşu hakkında da şunları söylemektedir: "Ben bir akademisyenim ve bu doğrultuda ilmî bir yolculuk içerisindeyim. Bu akademik yolculukta yazılmış veya ilmî meclislerde konuşulmuş şeylerin birileri tarafından servis edilerek sanki özellikle bir şeyleri karıştırıyormuş ya da bir merkezden idare ediliyormuş gibi kamuoyuna aktarılması kesinlikle doğru değildir. Kötü niyetli olduğuna inandığım bu kişilerin, daha önce kaleme aldığım eserler ya da yaptığım konuşmalar üzerinden şahsımı birileriyle ilişkilendirilerek sanki bir merkezden düğmeye basılmış gibi aktarılması veya sanki birileri bize bir şey dedirtiyormuş gibi tanıtılması kesinlikle yanlıştır. Şunu özellikle ifade etmek isterim: "Ben kimsenin adamı değilim! Benim hiçbir grubum yok! Ben hiç kimseyle anılmak istemiyorum! Ben bir Kur'ân talebesiyim! Kur'ân yolculuğu yapmaya gayret eden biriyim. Gözümü Kur'ân'la açtım. Bu mesajı anlama yolculuğumun dışında başka bir hiçbir bağlantım yok! Bunun dışında bir bağlantıyı kendime hakaret sayarım. Ben niye biriyle anılacakmışım ki! Ben Kur'ân talebesiyim. Kur'ân'daki hakikatleri anlamaya gayret ediyorum. Bu kadar anlayabildim. Umarım doğru anlayabilmişimdir. Rabim bana çalışmamın karşılığını ihsan etsin diye dua ederim. Bunun dışında herhangi bir farklı dünyanın, farklı algının, farklı yorumun bana yönlendirilmesini 30 yıllık Kur'ân talebesi yolculuğuma saygısızlık kabul ederim."²²

Okuyan, Kur'ân talebesi olma yolculuğunun amacını şu cümlelerle ifade etmektedir: "Benim Kur'ân yolculuğumun amacı, bir gönüğe dokunabilmek,

²¹ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

²² Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

mahşer gününde Allah'ın huzurunda bir Müslümanın: "Yâ Rab! Ben senin dinini bu adamın dilinden öğrendim!" demesini sağlamaktır. Çünkü Yüce Allah Kur'ân'da gerçek mü'minlerin ecirlerini yaptıklarının en güzeli üzerinden vereceğini beyan etmektedir.²³ Ben öyle bir güzel arıyorum ki kıldığım namazları en güzel namazım bu olsun diye kılıyorum. Yaptığım tebliği, bu en güzeli olsun diye yapıyorum. Çünkü diğerlerinin bu en güzel üzerinden puanlanacağına inanıyor ve bu inancıma göre yaşamaya çalışıyorum. Hz. Peygamber'in (s) onu çok seven bir ümmeti olarak onun Kur'ân'ı anlatma metodunu uygulayarak anlayabildiğim kadarıyla Kur'ân'ı anlamaya ve onu yaşamaya gayret ediyorum. Benim ki böyle bir yolculuktur. Rûzi mahşerde Rabbim beni de memnun edilecekler arasına katsın diye dua ediyorum."²⁴

Okuyan Hoca, *gelenek* hakkında da şu yorumu yapmaktadır: "Gelenek, gelen ve eklenen oluş bir bütündür. *Gelen* vahyedilendir; *eklenen* de daha sonraki yani vahiy doğrultusunda şekillenen kısımdır. Eklenen gelene uygunsa başım gözüm üstüne. Ama eklenen gelene aykırıysa, bu vahye aykırı olduğu için benim düşünce dünyamda yeri yoktur, derim. Her beşer gibi ben de hata yapabilirim. Her kitabın ikinci baskısı vardır. İkinci baskısı olmayan tek kitap Kur'ân-ı Kerim'dir. Bizim de hatalarımız olabilir. Yeter ki insanlar hakaret etmeden, niyet okuyuculuğu yapmadan ve başka taraflara çekmeden eleştirsinler. Benim yanlışımı düzeltmeye çalışan her türlü çaba, benim için kıymetlidir, başımın üstündedir."²⁵

3.1. Eserleri

Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca pek çok kitap, makale ve bildiri kaleme almıştır. Şimdi bu eserleri künyeleriyle birlikte aktarmak istiyoruz:

3.1.1. Kitapları

- *Son Dönem Osmanlıda İki Müfessir: Bereketzâde İsmail Hakkı ve Gazi Ahmet Muhtar Paşa* (Samsun: Etüt Yayınları, 2001).
- *Necmuddin Daye ve Tasavvufî Tefsiri* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001).
- *Kur'ân'da Vucûh ve Nezâir* (Samsun: Etüt Yayınları, 2001).
- *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Kabir Azabı Var Mı?* (Samsun: Etüt Yayınları, 2007).

²³ Nûr 24/38.

²⁴ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

²⁵ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

- *Fâtiha ve Duhâ-Nâs Arası Kısa Sûrelerin Tefsîri* (Samsun: Ceylan Ofset, 2008).
- *Kısa Sûrelerin Tefsîri I* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010).
- *Kısa Sûrelerin Tefsîri II* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010).
- *Kısa Sûrelerin Tefsîri III* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010).
- *Kısa Sûrelerin Tefsîri IV* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012).
- *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'ân Sözlüğü* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013).
- *Kur'ân'a Göre Kabir Azabı* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014).
- *Kur'ân'a Göre Yedi Aşamada Ahiret* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015).
- *Kur'ân-ı Kerim'den Mesajlar* (İstanbul: Kıraat Yayınları, 2017).
- *Kıssalar Ne Söyler? Yaratılış ve Hz. Âdem* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2017).
- *Kıssalar Ne Söyler? Hz. Nûh* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2018).
- *Hayatın İnşası İçin Yâsîn Sûresi Tefsiri* (Samsun: Üniversite Yayınları, 2019).
- *Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Yûsuf Kıssası* (Samsun: Üniversite Yayınları, 2019).
- *Kıssalar Ne Söyler? Hz. İbrâhîm* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2020).
- *Vahiy-Evren-Hayat-Ahiret Bağlamında Yâsîn Sûresi* (Samsun: Üniversite Yayınları, 2021).
- *Kur'ân Meâl-Tefsir* (İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2021).
- *Geniş Açıklamalı Kur'ân Meâl-Tefsir* (İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2022).
- *Yaratılış, Din ve Risalet* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2022).
- *Envâru'l-Kur'ân*. Prof. Dr. Mehmet Okuyan'ın asıl emeği diye tarif ettiği bu tefsir 30 ciltten oluşmaktadır. Yazım işlemi tamamlanmış, ancak henüz yayımlanmamıştır. 2023 yılı içerisinde yayımlanması planlanmaktadır.²⁶

3.1.2. Makaleleri

- "Necmuddin Dâye ve Tasavvufî Tefsiri", *OMÜİFD* 8 (1996), 109-122.
- "Kur'ân'da Olumsuz İnsan Tipleri", *Kur'ân Mesajı* 10, 11, 12 (1998), 137-151.

²⁶ Okuyan, *Röportaj*, 14 Şubat 2023.

- "Gazi Ahmet Muhtar Paşa ve Tefsiri", *Kur'an Mesajı* 13, 14, 15 (1999), 177-183.
- "Kur'an'ın Tabiat İlimlerine Bakışı", *Kur'an Mesajı* 16, 17, 18 (1999), 149-168.
- "Bahru'l-Hakâik Tefsiri ve Müellifi Üzerine", *OMÜİFD* 12/12-13 (2001), 97-129.
- "Kur'an'ın Nüzûlünde Taaddüt/Tekerrür Problemi", *İslâmî Araştırmaları Dergisi* 14/1 (2001), 91-101.
- "Kur'an'da Gizemli Bir Yolculuğun Kıssası", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (2004), 45-109.
- "Kur'an'da Rahmet Kavramı ve Hz. Peygamber'in Âlemlere Rahmet Oluş Keyfiyeti", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 14 (2004), 29-63.
- "Kur'an'da Hz. Meryem Mucizesi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 16 (2005), 129-157.
- "Interreligious Dialogue as a Way of Establishing a Peaceful World Order a Muslim Perspective", *Interreligious Insight* 5/4 (2007), 1-12.
- "Kadına Yönelik Şiddete Kur'an'ın Bakışı", *OMÜİFD* 23 (2007), 93-194.
- "Creation of Mary Mother of Jesus as a Miracle in the Qur'an", *Journal of Religious Culture* 106 (2008), 1-12.
- "Kur'an'ın Sosyo-Kültürel Koşulları Dikkate Alışı -Ma'rûf Kavramı Örneği-", *OMÜİFD* 26/26-27 (2008), 175-213 (Osman Eyüpoğlu ile birlikte).

3.1.3. Kitap Bölümleri

- "Bir Kur'an Adamı Hocam Prof. Dr. Süleyman Ateş", *Tefsire Adanmış Bir Ömür: Süleyman Ateş*, ed. Gökhan Atmaca-Ali Karataş (Ankara: Fecr Yayınları, 2020), 303-307.
- "Tövbe, İstiğfâr ve Af", *Hayat Rehberi Kur'an*, ed. Mehmet Paçacı vd. (Ankara: DİB Yayınları, 2021), 4/89-97.
- "Kur'an-ı Kerim'i Korumanın Kadim Usulü Olarak "Hafızlık", *Çeşitli Yönleriyle Hafızlık Eğitimi*, ed. Hatice Şahin Aynur (İstanbul: Dem Yayınları, 2021), 49-59.
- "Kur'an Verilerine Göre Ötekinin Konumu", *İslam ve Öteki*, ed. Cafer Sadık Yaran (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001), 163-216.

- “Kur’ân’da Kabir Hayatı Nedir? Ne Değildir?”, *Kabir Hayatı Nedir? Ne Değildir?*, ed. Adnan Demircan (Ankara: Fecr Yayınları, 2019), 49-126.

3.1.4. Ansiklopedi Maddeleri

- “Bereketzâde İsmâil Hakkı”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/490-491.
- “Necmuddîn-i Dâye”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/496-497.

3.1.5. Bildirileri

- “Kur’ân’da Olumsuz İnsan Tipleri”, *II. Kur’ân Haftası Kur’ân Sempozyumu* (Ankara: Fecr Yayınları, 1996), 157-166.
- “Kur’ân’da İnanç ve İrade Özgürlüğü -İrtidad Sorunu-”, *S.D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sevgi ve Hoşgörü Sempozyumu* (Isparta: 5-6 Eylül 2000).
- “Kendisine Kitap Verilen ve Verilmeyen Peygamberler Rasûl Nebî Ayırımı ve Bunun İstismarı”, *Samsun’da Kur’ân Günleri XI. Kur’ân Sempozyumu -Kur’an ve Risalet-* (Ankara: Fecr Yayınları, 2009), 65-86.
- “Tefsir Bir İlim Midir? Nasıl Bir İlimdir?”, *Tefsir Nasıl Bir İlimdir?* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2010), 119-122.
- “Meallere Duyulan İhtiyaç”, *Kur’an-ı Kerîm Mealleri Sempozyumu (Kur’ânî Hayat Dergisi)* (İstanbul: Anadolu Yayınları, 2010).
- “Üniversite Camilerinde Vaaz ve İrşat”, *Vaaz ve Vaizlik Sempozyumu* (Ankara: DİB Yayınları, 2013), 1/565-575.

3.2. Öğrencileri

Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi lisans programındaki derslerinin yanı sıra pek çok yüksek lisans ve doktora öğrencisi de yetiştirerek ülkemizin akademik birikimine katkı sağlamıştır.

3.2.1. Danışmanlık Yaptığı Yüksek Lisans Öğrencileri ve Tezleri

- Faruk Özdemir, *Lütfullah bin Muhammed Erzurumî’nin Ramûzu’t-Tahrîr ve’t-Tefsîr’i* (OMÜ, SBE, 1999). Hoca’nın ilk yüksek lisans mezunu öğrencisi olan Doç. Dr. Faruk Özdemir, Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.
- Murat Yıldız, *Ebu’l-Fedâil Yûsuf b. Hilâl es-Safedî’nin Keşfü’l-Esrâr ve Hetkî’l-Estâr Adlı Tefsirinin İncelenmesi* (OMÜ, SBE, 2003). Dr. Öğr. Üyesi

Murat Yıldız, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

- Asim Duran, *Dirayet Tefsirleri Geleneğinde Kur'an'daki Kevnî Ayetlerin Yorumlanma Biçimleri* (OMÜ, SBE, 2011). Doç. Dr. Asim Duran, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.
- Aysel İç, *Ahızâb Süresi'ndeki Ailevi-Sosyal İçerikli Ayetlerin Tahlili* (OMÜ, SBE, 2013).
- Ayşe Uzun, *Muhammed Âbid el-Câbirî'nin Tefsiri ve Yorum Yöntemi* (OMÜ, SBE, 2013). Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Uzun, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.
- Zübeyir Karataş, *Seyyid Kutub'un Fi Zilali'l-Kur'an Tefsirinde Takip Ettiği Metod* (OMÜ, SBE, 2016). Dr. Öğr. Üyesi Zübeyir Karataş, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.
- Sümeyye Açmak, *Kur'an ve Bilimsel Verilere Göre İnsanın Yaratılışı* (OMÜ, SBE, 2018). Sümeyye Açmak, Manisa Celal Bayar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına YLSY bursiyeri olarak Ürdün'de doktora eğitimini sürdürmektedir.
- Ali Çebi, *İslâm Kültüründe Nefs Kavramı* (OMÜ, SBE, 2019). Ali Çebi, Diyanet İşleri Başkanlığı Manisa/Salihli İlçe Müftüsü olarak görev yapmaktadır.
- Meryem Okudan, *Beyânu'l-Hakk ve Kur'an Yolu Tefsirlerinin Ulûmu'l-Kur'an Açısından Değerlendirilmesi* (OMÜ, SBE, 2019). Meryem Okudan, Diyanet İşleri Başkanlığı Samsun/İlkadım İlçe Müftülüğü'nde Kur'an Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaktadır.
- Hızır Hacımustafaoğlu, *Ulûmu'l-Kur'an Bağlamında Hamdi Yazır ve Zeki Duman Tefsirlerinin Mukayesesi* (OMÜ, LEE, 2020). Hızır Hacımustafaoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Tosya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

3.2.2. Danışmanlık Yaptığı Doktora Öğrencileri ve Tezleri

- Mustafa Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur'an Kıssaları* (OMÜ, SBE, 2011). Hoca'nun ilk doktora mezunu öğrencisi ve bu bildirinin müellifi olan Doç. Dr. Mustafa Kara, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Bu bildirinin müellifi olarak Prof. Dr. Mehmet Okuyan hocamla yaşadığım ve benim de akademiye yönelmeme vesile olan bir hatırayı nakletmek istiyorum:

“OMÜ İlahiyat Fakültesi’ne 2002-2003 eğitim öğretim yılında kayıt yaptırıldım. 2003 yılının Şubat ayında da OMÜ Kampüs Camii İmam Hatipliği’ne atandım. Hocamız da beni hep camiinin imam hatibi olarak görürdü. Derken Bahar dönemi başladı. “Kur’ân Tercüme Teknikleri” dersini hocamızdan alıyorduk. Muhtemelen ilk haftaydı. Beni sınıfta görünce, “Hayır dır, Mustafa! Senin bu çocukların arasında ne işin var?” dedi. Ben de “Hocam, fakültede siz benim hocamsınız, camide ben sizin hocanızım!” dedim. Fakültede öğrenci olduğumdan o anda haberdar olmuştu. Bana hedefimin ne olduğunu sordu. Ben de müftü olmak istediğimi söyledim. Hocam, “Bize sordun mu ne olman gerektiğini!” cevabını verdi. Ben de “Hocam, Kamu Yönetimi bölümünü bitirdim, İmam Hatip Lisesi mezunu olduğum için merkezi sınavdan iyi bir sıralama yapmama rağmen beni kaymakamlık sözlü sınavına çağırmadılar. Isparta Eğirdir Dağ Komando Okulu Yedek Subay adaylığına seçildim, yine aynı sebepten kısa dönem er olarak vatani görevimi yapmak durumunda kaldım. Dolayısıyla İlahiyat Fakültesi’ni bitirip müftü olmak istiyorum.” dedim. Hocam bana hayatımın akışını değiştiren şu cümlelerle yanıt verdi: “Bak, Mustafa! Bu fakülteyi bitirdikten sonra sen burada doktora yapacaksın, ben de sana danışmanlık yapacağım ve 10 yıl sonra bu fakültede öğretim üyesi olacaksın!” Bu muhteşem bir teklifti. Ondan sonra hocam beni rahmetli Dursun Ulusoy hocanın İngilizce kursuna gönderdi, kurs ücretinin yarısını da kendisi karşıladı. Ben de hocamın yönlendirme ve teşvikiyle akademik hayata atılmaya karar verdim ve elhamdülillah 9 yıl sonra üniversitemizde öğretim üyesi olarak göreve başladım. Akademik ve sosyal hayatımın her aşamasında hocamın maddi-manevi desteğini her an yanımda buldum. Allah hocamdan, onu yetiştirenlerden ebeden razı olsun!”

- Abdurrahman Taş, *Kur’ân’ın Engellilere Yaklaşımının Tefsir Tarihindeki Yansımaları* (OMÜ, LEE, 2021).
- Şafak Çatal, *‘El-Keşşâf’ ve ‘El-Mîzân’ Adlı Tefsirlerin Kur’an İlimleri Açısından Mukayesesi* (OMÜ, LEE, 2022). Dr. Şafak Çatal, Diyanet İşleri Başkanlığı Ankara/Çankaya İlçe Müftülüğü Şube Müdürü olarak görev yapmaktadır.

- Enver Türkmen, 'Fî Zilâli'l-Kur'ân' ve 'el-Mîzân' Adlı Tefsirlerin Kur'ân İlimleri Açısından Mukayesesi (OMÜ, LEE, 2022). Dr. Enver Türkmen, Diyanet İşleri Başkanlığı Mardin İl Müftüsü olarak görev yapmaktadır.

4. Prof. Dr. Mehmet Okuyan'ın "Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir" Adlı Eserinin Şekil Yönünden İncelenmesi

Okuyan Hoca'nın Kur'ân mealinin, üç farklı baskısı mevcuttur. İlki 2021 yılında yayınlanan *Kur'an Meâl-Tefsir*, ikincisi 2022'de basılan *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, üçüncüsü de 2023'te okuyucularıyla buluşan *Cep Boy Kur'an Meâli*'dir. Bu üç eserin iki ortak özelliği vardır. Birincisi, her üçü de Haliç Üniversitesi Yayınları'ndan çıkmıştır. İkincisi de kapak renklerinin ve kapak üzerindeki yazı ve desenlerin aynı olmasıdır. Eserlerin farklılaştığı noktalar ise isimleriyle uyumluluk arz eder niteliktedir. Örneğin ilk eser *Önsöz* kısmı hariç 604 sayfadır ve Mushaf sayfasıyla uyumludur.²⁷ İkinci eser *Önsöz* hariç 1547 sayfadır.²⁸ Üçüncüsü ise *Önsöz* hariç 579 sayfadır. Üçüncü eserin son kısmında 7 sayfalık bir de *Sözlük* yer almaktadır.²⁹ Bu eserlerin benzer ve farklı yönlerinden kısaca söz ettikten sonra asıl üzerinde duracağımız *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir* adlı eseri şekil ve metot bakımından ele almak istiyoruz.

Bu meâl-tefsir, ön ve sırt sayfası üzerinde eser, Besmele (Arapça), müellif ve yayıncı isimlerinin yazılı olduğu kırmızı kapak rengiyle tasarlanmıştır. Eserin arka sayfasında ise sadece Besmele (Arapça) yer almaktadır.

Eserin iç kısmında yine kırmızı renkli bir iç kapak (eseri koruyucu) vardır ve bu kapak üzerinde herhangi bir yazı bulunmamaktadır.

Kitabın ilk sayfasında eser, Besmele (Arapça), müellif ve yayıncı isminin yazılı olduğu bir iç kapak daha mevcuttur.

İç kapağın arkasında *Jenerik* sayfası bulunmaktadır ve bu sayfada eser, yazar, editör, grafik-tasarımcı isimlerinin yanı sıra ISBN numarası, yayım tarihi, yayıncı, baskı ve cilt bilgileri yer almaktadır.

²⁷ Mehmet Okuyan, *Kur'ân Meâl-Tefsir* (İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2021).

²⁸ Mehmet Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'ân Meâl-Tefsir* (İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2022).

²⁹ Mehmet Okuyan, *Cep Boy Kur'ân Meâli* (İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2023).

Eserin III. sayfasında Haliç Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Mehmet Naci Topsakal tarafından kaleme alınan bir *Sınışt* metni bulunmaktadır. *Sınışt*ta şu dikkat çekici cümleler yer almaktadır:

“Dünyada en çok okunan kitap elbette Kur’an’dır ve fakat en az anlaşılan ve düşünülen kitap da maalesef yine Kur’an’dır.” Belki de tam da bu sebepten Rahmetli Bilge Kral Aliya İzzetbegoviç; “Müslümanlar Kur’an hayata nasıl uygulanacak sorusundan kaçmak için Kur’an’ın nasıl okunması gerektiği hususunda geniş bir ilim ürettiler.” diye yakınıyordu. Kur’an’ın iniş sebebi, insanı inşa etmektir. Kur’an okumak ve üzerinde düşünmek, aslında Allah ile irtibata geçmektir. Günümüzde Allah ile irtibatını zayıflatmış tek dünyalı bir insanlığın, hemcinslerine reva gördüğü insanlık dışı muameleler hepimizin malumudur. İşte bu gibi sayısız ciddi sorunlara bir çözüm vadetmesi nedeniyle Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hocamızın 30 yılı aşkın süredir yaptığı Kur’an okumaları ve son 12 yıldır gerçekleştirdiği yoğun tefsir çalışmalarının geniş bir özeti sayılabilecek elinizdeki bu değerli eseri Haliç Üniversitesi olarak istifadenize sunmak istedik. Okumanız, üzerinde çokça düşünmeniz, insanlığınızdan ve en önemlisi de Yaratanınızdan kopmamanız, irtibat içinde olmanız dua ve niyazlarımızla, Saygılarımızı sunuyoruz.”³⁰

Eserin IV. sayfasının baş kısmında yine Mehmet Naci Topsakal tarafından kaleme alınan *8. Baskı ve 80000 Teşekkür* adlı bir yazı, son kısmında da *Geniş Açıklamalı Yeni Baskı Hakkında* başlıklı kısa bir yazı bulunmaktadır.³¹

Eserin V-VIII, sayfaları arasında müellif tarafından yazılan *Önsöz* yer almaktadır. *Önsöz*ün hemen üstünde Mehmed Akif Ersoy’un şu dizelerine yer verilmektedir:

“İbret olmaz bize, her gün okuruz ezber de!
Yoksa bir mana aranmaz mı bu ayetlerde?
Lafzı muhkem yalnız anlaşılan Kur’an’ın;
Çünkü kaydında değil hiçbirimiz mananın.
Ya açar Nazm-ı Celil’in bakarız, yaprağına;
Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
İnmemiştir hele Kur’an bunu hakkıyla bilin;

³⁰ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur’ân Meâl-Tefsir*, III.

³¹ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur’ân Meâl-Tefsir*, IV.

Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için.”³²

Okuyan Hoca, Önsözde şu ifadelere yer vermektedir: “Mehmet Âkif’in bu mısraları tüm müslümanlar için önemli mesajlar barındırmaktadır. Bu bağlamda Kur’an’ı anlamak, yaşamak ve anlatmak yaşayan her Müslümanın görevidir. Misyonu “insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak” şeklinde belirlenen ve bir ismi de *nûr* olan Kur’an, bu özelliğiyle insanlığa gönderilen son ilâhî mesajdır ve kendisi ile doğru yola ulaşılması için indirilmiştir. İlâhî rehber olan Kur’an, insanlık için bir yol haritasıdır; Yüce Allah’ın rızası onunla kazanılır ve sonunda Allah’ın izniyle ahirette cennet ödülüyle buluşturulmak onunla mümkün olur. Kur’an’ın sunduğu aydınlıkla buluşmak için Yüce Allah bu son mesajına *nûr* (ışık) adını vermiştir. Müslümanlara düşen görev Kur’an’ın ışığı ile aydınlanmak ve o ışığı yaymaktır. Onun ışığı yayıldıkça, cehalet karanlıkları kendiliğinden yok olacaktır. “De ki: “Gerçek geldi; batıl yıkıldı. Şüphesiz ki batıl yıkılmaya mahkûmdur!”³³ ayetinde söylenen de budur. Kur’an’ı anlayarak okumamak veya okunan hakikatleri hayata taşımamak Hz. Peygamber’in mahşerdeki “Ey Rabbim! Kavmim bu Kur’an’ı yalnız bıraktı!”³⁴ şeklindeki şikâyetine konu olma tehlikesi taşımaktadır. Bu konu tüm Müslümanları çok yakından ilgilendirmektedir. Hele hele onunla ilişki “mezarlıklarda ölümlere okumak” şeklinde belirlenirse, sözün bittiği yerdeyiz demektir. “Mü’minler Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine O’nun ayetleri tilavet edildiği (okunup aktarıldığı) zaman imanları artan ve sadece Rablerine güvenen kişilerdir.”³⁵ ve “Bu (Kitab)ın etkisiyle Rablerine saygı duyanların tüyleri ürperir. Sonra hem derileri hem de kalpleri Allah’ın zikrine (Kur’an’a ısınup) yumuşar.”³⁶ ayetlerine rağmen Kur’an okuduğu veya okunduğu zaman hayatında hiçbir kıpırdanma olmayan insanların durumu dikkat çekicidir. Okuyanların okuduğunu, dinleyenlerin ise dinlediğini anlamadığı bir durumda anlamlı bir etkilenme de beklenemez. Kur’an’ın anlamı ile buluşmadan, hakikat yolunda alınabilecek bir mesafeden de söz edilemez. Kur’an, sözlerin en güzeldir çünkü En Güzel’in sözüdür. “Allah’ın sözü gerçek yüce olandır”³⁷ ve Hz. Peygamber’in (s) tanımıyla, “Yüce Allah’ın

³² Mehmed Akif Ersoy, *Safahat*, haz. Ertuğrul Düzdağ (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000), 216-217.

³³ İsrâ’ 17:81.

³⁴ Furkân 25:30.

³⁵ Enfâl 8:2.

³⁶ Zümer 39:23.

³⁷ Tevbe 9/40.

kelamının diğer sözlere olan üstünlüğü, Allah'ın yarattıklarına olan üstünlüğü gibidir."³⁸ İşte bu eşsiz ilâhî kelâmı okumak, anlamak ve hayatımıza taşımak için elimizden gelen çabayı ortaya koymaya çalışıyoruz."³⁹

Hoca, eserinin adını "çeviri" değil de "meal-tefsir" olarak belirlediğini, "Yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz daha katılarak (mîrrekkep) olsa yine de Allah'ın sözleri (yazmakla) tükenmez."⁴⁰ âyetinde dile getirilen gerçekten hareketle bu çalışmanın Kur'an'ın içerdiği tüm hakikatleri karşıladığı iddiasından özenle ve özellikle kaçındığını dile getirmektedir. Amacını, Yüce Allah'ın rızasını kazanmaya gayret etmek ve karınca misali de olsa bu yolda olduğunu ortaya koymak" şeklinde belirleyen Okuyan Hoca, meal yazmanın çok ciddi sorumluluk gerektiren, meşakkatli, ancak bir o kadar da onurlu ve haysiyetli bir meşguliyet olduğunu ifade etmektedir.⁴¹

Eserinin elbette hatalar barındırabileceğini beyan eden Okuyan, bunun insan olmanın bir gereği olduğunu, hataları düzeltmek için yapılan her türlü yapıcı eleştiriyi saygıyla karşılayacağını ve bunları eseri tamamlayan unsurlar olarak kabul edeceğini peşinen dile getirmektedir. Eserini hazırlarken faydalandığı meal ve tefsirleri de zikreden Okuyan Hoca, bu eserlerin müelliflerine, kendisini yetiştiren ana-babasına ve hocalarına, ailesine, çalışmanın iki kapak arasına gelmesine katkı sağlayan kişi ve kuruluşlara teşekkür etmektedir.⁴²

Eserin IX-XIV. sayfaları arasında *Kur'ân Hakkında* başlığı yer almaktadır. Bu başlık altında Kur'ân'ın tanımı yapılmakta ve metodu üzerinde durulmaktadır. Kur'ân'ın tanımı yapıldıktan sonra ilâhî mesajın âyet ve hadislerdeki özelliklerine değinilmektedir. Bu kısımda son olarak *Verimli Bir Kur'an Okuması İçin Beş Öneri* alt başlığında şu ifadelere yer verilmektedir: Arapça bilmeyen bir kişinin Kur'an'ın anlamıyla ilk buluşma aşaması meal okumaktır. Ancak Kur'an'ı derinlemesine anlama ve alternatif anlamları kavrama noktasında Kur'an tefsirleri hayatî bir öneme sahiptir. Bu konuda okumalar yapılırken rivayet ve dirayet tefsirlerinden faydalanılmalıdır. Bilindiği üzere Kur'an'da yakın anlamlı ve çok anlamlı kelimeler ile kavram-

³⁸ Tirmizî, "Sevâbu'l-Kur'an", 25; Dârimî, "Fedâilü'l-Kur'an", 6.

³⁹ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'ân Meâl-Tefsir*, V-VI.

⁴⁰ Lukmân 31/27.

⁴¹ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'ân Meâl-Tefsir*, VI-VII.

⁴² Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'ân Meâl-Tefsir*, VII-VIII.

lar bulunmaktadır. Böylesi bir anlam çeşitliliğine ve zenginliğine rağmen, Kur'an meallerinde sadece bir anlam tercih edilebilmekte ve alternatif anlamlar tercümeyle doğrudan yansıtılamamaktadır. Dolayısıyla verimli bir Kur'an okuması için şu beş öneri dikkate alınmalıdır: *i.* Tek bir mealde yetinilmemeli, farklı bakış açılarına sahip mealler okunmalıdır. *ii.* Karşılaştırılmalı okuma yapılmalıdır. *iii.* Anlam farklılıkları tespit edildiğinde not alınmalıdır. *iv.* İniş sırasından faydalanulmalıdır. *v.* İlerleyen aşamada tefsirler okunmalıdır.⁴³

Okuyan Hoca, XV-XVI. sayfalarda bu eserini kaleme alma gerekçesini kısaca şöyle açıklamaktadır: "Bu meal-tefsiri hazırlamadaki maksadımız, Kur'an'ı parçacı bir yaklaşımla okunmaktan kurtarıp bütüncül bir bakış açısıyla okunmasını sağlamaktır. Bu bağlamda verdiğimiz dipnotlar aracılığıyla herhangi bir âyetin ilişkili olduğu diğer âyetlerle birlikte okunmasını ve kapsayıcı ve kuşatıcı bir şekilde anlaşılmasını sağlamayı hedefledik."⁴⁴

Eserin XVII-XXII. sayfaları arasında *Metodumuz* başlığı altında Hoca, çalışmadaki temel metodunu şöyle açıklamaktadır: Kur'an'daki, "Doğru hüküm veren, her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıkça ortaya konulmuş bir kitaptır."⁴⁵ ve "Allah, sözün en güzelini, müteşâbih (benzeşen anlamlı) ve mesânî (hakikatleri tekrarlanan) bir kitap olarak indirmiştir."⁴⁶ ifadelerinden hareketle *müteşâbihlik* (ayetlerin birbirleriyle benzeşmesi) ve *mesânîlik* (bir konuyu eşiyile ve zıddıyla ele alması) metodu gereği biz de Kur'an'ın bu şekilde kendini açıklama metodundan yararlandık.⁴⁷

Bu eserde kullanılan metot; *genel özellikler*, *parantez içi ifadeler* ve *dipnotlar* olmak üzere üç alt başlıkta ifade edilmektedir:

i. Genel Özellikler

Eserin genel özellikleri bağlamında şunları söylemek mümkündür:

- Her sûre hakkında sûrenin adı, ayet sayısı, iniş sırası, isminin ne anlama geldiği ve genel içeriği gibi tanıtıcı bilgilere ilgili sûrenin başlangıç bölümünde yer verilmiştir.

⁴³ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, IX-XIV.

⁴⁴ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, XV-XVI.

⁴⁵ Hûd 11/1.

⁴⁶ Zümer 39/23.

⁴⁷ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, XVII-XXII.

- Hangi ayet aralıklarında hangi konulardan bahsedileceği ilgili konunun öncesinde belirtilmiştir.
- Her yeni cüzün başlangıcına cüz işaretleri konulmuş ve kaçınıcı cüz olduğu ilgili işaretin üzerine Türkçe olarak yazılmıştır.
- Kur'an'da 14 yerde bulunan secde ayetleri özel işaretlerle gösterilmiştir.
- Kıssa anlatımlarındaki ayetlerde "-mişli geçmiş zaman" kullanılmaya çalışılmıştır.
- Son Saat, kıyamet-ahiret süreci gibi bazı ayetlerde ele alınan ve "geçmiş zaman" kipinde kullanılan fiillere, bağlam ve konu gereği olarak "gelecek zaman" manası verilmiştir. Çünkü bu tip yaşanacağı kesin olan olaylar hakkında kullanılan fiillerde "geçmiş zaman" kipinin kullanılması bir Kur'an üslubudur. Maksat, bu gerçeklere inanmayan veya şüphesi olanlara bunların kesinlikle gerçekleşeceği mesajının verilmesidir.
- Kur'an metninde geçen *resûl*, *rusûl*, *murselûn* kelimeleri mealde "elçi, elçiler", *nebî*, *enbiyâ'*, *nebiyyûn* kelimeleri de "peygamber, peygamberler" şeklinde tercüme edilmiştir.
- Zorunlu olmadıkça ayetler birleştirilmemeye çalışılmıştır.
- Metinde bulunan *inne*, *enne*, *lekad* gibi pekiştirici ifadeler "şüphesiz ki", *kad*, *lâm/le* ve fiillerin sonundaki "şeddeli *nûn*"lar da "elbette" şeklinde tercüme edilmiştir.
- Metinde yer alan *lâ uksimu* ifadeleri "yemin ederim ki", *vâv/ve* veya *tâ/te* harfleriyle yapılan yeminler "yemin olsun!", *velekad* ifadeleri ise "yemin olsun ki" şeklinde Türkçeye aktarılmıştır.
- Bir kelimenin veya cümlenin birbirine eşit derecede farklı anlama gelme ihtimali olduğu yerlerde "/" işareti kullanılmıştır.
- Yüce Allah'ın evrendeki sistemi hakkında bilgi verilen ayetlerde "geçmiş zaman" kalıbındaki kullanımlara "geniş zaman" manası verilmiştir.⁴⁸

ii. Parantez İçi İfadeler

Eserde, metnin orijinaline sadık kalınmaya gayret gösterilmiş; yorumlar ise parantez içerisinde verilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda parantez içi ifadeler şu şekillerde kullanılmıştır:

⁴⁸ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, XVII-XIX.

- Temel Kur'an kavramlarının ve bazı özel kelimelerin Arapçalarına müdahale edilmeden *italik* yazarak doğrudan mealde verilmiş, parantezde ise bu kelimelerin Türkçe anlamları yazılmıştır. Örnek: "*Hamd* (övgü), âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."⁴⁹
- Metinde kullanılan bazı kelimeler değiştirilmemiş, bunun yerine mealde doğrudan ilgili kelimenin anlamı aktarılmış, parantezde ise bu kelimenin kullanımı ile aslında kastedilen manaya yer verilmiştir. Örnek: "Ey Musa! Biz Allah'ı açıkça görünceye kadar sana asla inanmayız' demiştiniz de bakıyorken sizi yıldırım yakalamıştı (çarpmıştı)."⁵⁰
- Doğrudan Türkçe'deki karşılığının kullanılmasının yanlış anlamaya neden olabileceği durumlarda ayette kastedilen ifade parantez içinde verilmiştir. Örnek: "Allah, dileyeni (layık gördüğünü) saptırır, dileyeni (layık gördüğünü) de doğru yola ulaştırır."⁵¹
- Metnin orjinalinde yer almayan iyelik eki, çoğul eki, bağlaç, edat gibi ifadeler parantez içinde gösterilmiştir. Örnek: "Babalarınız ve oğullarınız(dan) hangisinin size yarar bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz."⁵²
- Zamirlerin kullanıldığı yerlerde kullanılan zamirle kastedilen kişi veya gruplar parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: "Onlar (münafıklar), yıldırımlardan kaynaklanan ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar."⁵³
- Zamirin olmadığı ancak önceki veya sonraki ayetlerdeki kullanıma ya da rivayetlerden edinilen bilgilere göre kastedilen kişi veya gruplar parantez içerisinde gösterilmiştir. Örnek: "(Züleyha) şöyle demişti: "İşte hakkında beni kınadığınız (şahıs) budur."⁵⁴
- "(Bir işi bitirip) boş kalınca, hemen (başka bir işe) kalk."⁵⁵ örneğinde olduğu gibi mesajın daha net anlaşılması adına kullanılmasına gerek duyulan bazı ifadeler parantez içerisinde aktarılmıştır.⁵⁶

iii. Dipnotlar

⁴⁹ Sâffât 37/182.

⁵⁰ Bakara 2/55.

⁵¹ İbrâhim 14:4.

⁵² Nisâ' 4:11.

⁵³ Bakara 2:19.

⁵⁴ Yûsuf 12:32.

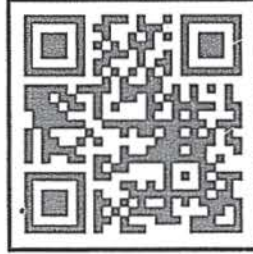
⁵⁵ İnşirâh 94:7.

⁵⁶ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, XIX-XXI.

Bu çalışmada kullanılan dipnotlar aracılığıyla, bir ayetin konuyla ilgili diğer ayetlerle birlikte kolayca okunması ve böylece ayetler arasında sistematik olarak bağlantılar kurulmaya çalışılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede;

- Parantez içi kullanımların yeterli olmadığı durumlarda detaylı açıklama için dipnotlara başvurulmuştur.
- Bir ayet kesinlikle başka ayetlerle birlikte okunmalı ise bu tip dipnotlara “Bu ayet ... ayetlerle birlikte okunmalıdır” şeklinde dipnot düşülmüştür.
- Bir ayetin mesajının doğru anlaşılabilmesi için onunla benzer içerikleri olan diğer ayetler “Benzer mesajlar:” şeklinde dipnotlarda belirtilmiştir.
- Farklı tercüme ihtimalleri olan ayetler dipnotlarda ifade edilmiştir.
- Müellif, mesajı veya içeriği hakkında günümüzde tartışmalar yürütülen bazı ayetlerle ilgili kanaatlerini dipnotlarda belirtmiştir.
- Âyetlerde geçen olaylarla ilgili tarihi bilgilere özet bir şekilde dipnotlarda yer verilmiştir.⁵⁷

Eserin *Son Söz* kısmında basılı olan bu meal-tefsire “Kur’an Okuyan” isimli mobil uygulama, “kuranokuyan.com” web sitesi ve “karşılaştırmalı Kur’an meal” web siteleri üzerinden ücretsiz ulaşılabileceği aktarılmaktadır. Ayrıca bu eserle ilgili soru, görüş ve önerilerin iletisim@kuranokuyan.com adresi üzerinden gönderebileceği belirtilmektedir. Yine “Kur’an Okuyan” mobil uygulamasını indirmek için şu QR kodunun cep telefonu kamerası ile taratılmasının gerekli olduğu beyan edilmektedir.⁵⁸

Eserde sûrelerin öncelikle Mushaf tertibine göre *sıra numarası*, *sûre adı*, *sayfa numarası*, *sûre isminin anlamı*, *âyet sayısı* ve *indiği yer bilgilerinin* aktarıl-

⁵⁷ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur’ân Meâl-Tefsir*, XXII.

⁵⁸ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur’ân Meâl-Tefsir*, XXIII.

dığı bir tablo mevcuttur.⁵⁹ Daha sonra gelen tabloda sûreler *iniş sırası*, *sûre adı* ve *eserdeki sayfa numaraları* ile birlikte nüzul sırasına göre,⁶⁰ devamındaki tabloda ise sadece *sûre adı* ve *eserdeki sayfa numaraları* ile alfabetik sıraya göre⁶¹ gösterilmektedir. Eserin *İçindekiler* kısmında ise Mushaf sırasına göre hangi sûrenin meal-tefsirinin hangi sayfadan başladığı gösterilmektedir.⁶²

Eserin Fâtiha sûresinden önceki sayfasında Kapak sayfalarındaki hat ile yazılmış Arapça Besmele ve "Rahmân, Rahîm olan Allah'ın adıyla" şeklinde anlamı aktarılmaktadır. Kitabın 1-1547. sayfaları arasında Kur'an sûreleri/âyetleri geniş açıklamalı bir şekilde tercüme edilmektedir.⁶³ Eser, *صَدَقَ اللهُ الْعَظِيمُ* "Yüce Allah doğru söyledi." ifadesiyle tamamlanmaktadır.

5. Sonuç ve Öneri

"Prof. Dr. Mehmet Okuyan ve 'Geniş Açıklamalı Kur'an Meal-Tefsir' Adlı Eseri" konusunun işlendiği bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca, ilk hocası olan babasından çok iyi bir Arapça ve İslâmî ilimler eğitimi almıştır.
- Hoca, din sahasında yetişmiş bir insanın ömrünün zayi olmaması adına İlahiyat eğitimini bilinçli olarak tercih etmiş; bu doğrultuda Süleyman Ateş, İshak Yazıcı, Hulusi Kılıç, Ekrem Sarıkçıoğlu gibi devrin önemli hocalarından dersler almıştır.
- Okuyan Hoca, 23 kitap, 5 kitap bölümü, 13 makale, 6 bildiri, 2 de ansiklopedi maddesi kaleme almıştır. Bu eserler arasından özellikle Kur'an Sözlüğü, Kur'an Meal-Tefsir ve kısa sûre içerisinde yayınlanması planlanan otuz ciltlik Envârü'l-Kur'an tefsiri, tefsir ilmine önemli katkılar sağlayan, bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılara yol gösteren ve Kur'an'ı okuma, anlama ve yaşama gayretinde olan herkese ışık tutan çalışmalardır.
- Prof. Dr. Mehmet Okuyan, on yüksek lisans dört de doktora öğrencisine danışmanlık yapmıştır. Hoca'nın danışmanlık yaptığı öğrencilerin yedi tanesi şuanda ülkemizdeki muhtelif ilahiyat fakültelerinde öğre-

⁵⁹ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, XXIV-XXVII.

⁶⁰ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, XXVIII-XXIX.

⁶¹ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, XXX-XXXI.

⁶² Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, XXXII-XXXIII.

⁶³ Okuyan, *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*, 1-1547. Bu eserin şekil yönünden özellikleri hakkında daha detaylı bilgi için bk. İpci, *Kur'an Tercüme Teknikleri Açısından Mehmet Okuyan'ın Meâl-Tefsiri*, 41-48.

tim üyesi/elemanı olarak görev yapmaktadır. Bu durum, Hoca'nın başarılı öğrencileri titizlikle seçtiğini ve -tabiri caizse- boşa kürek çekmediğini göstermektedir.

- Okuyan Hoca tarafından kaleme alınan *Geniş Açıklamalı Kur'an Meal-Tefsir* adlı eser, âyeti âyetle açıklama yöntemini esas alan özgün bir çalışmadır.
- Bu eser, Kur'an'ı parçacı bir bakış açısıyla okumanın doğuracağı olumsuzlukları bertaraf etme adına kaleme alınmıştır.
- Herhangi bir âyet açıklanırken, ilişkili olduğu diğer âyetlere atıfta bulunulması, eserin özgün yönünü ortaya koymaktadır.
- Bu eser, tefsir sahasında çalışmak isteyen araştırmacılar ve Kur'an'ı okuma, anlama ve yaşama gayretinde olan herkes için bir başucu kitabı mahiyetindedir.

Bu tebliğden hareketle şöyle bir öneride bulunmak istiyoruz: Kur'an okuma, tercüme ve tefsir faaliyetleri mutlaka bütüncül bir bakış açısıyla gerçekleştirilmelidir. Zira parçacı yaklaşımlarla, Kur'an'dan sağlıklı sonuçlar çıkarmak mümkün değildir.

Sözün özü: İlmi kişiliği, yayımladığı eserler ve yetiştirdiği öğrenciler dikkate alındığında, Prof. Dr. Mehmet Okuyan Hoca'nın, ülkemizin ilmi ve bilimsel birikimine doğrudan ve/veya dolaylı olarak katkı sağlayan, çalışkan, başarılı ve üretken bir bilim insanı ve bir müfessir olduğunu söylemek mümkündür.

Kendisinin doktora programından mezun ettiği ilk öğrencisi olarak saygıdeğer hocama Yüce Allah'tan (cc) sıhhatli, huzurlu ve bereketli bir ömür nasip etmesini dilerim!

Kaynakça

Kur'an-ı Kerim.

Aydar, Hidayet. *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*. İstanbul: Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996.

Dârimî, 'Abdullah b. 'Abdirrahmân. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

DİB Arşivi, *Hizmet Cetveli*, (06.05.2020).

Dumlu, Ömer-Elmalı, Hüseyin. *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal)*. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2001.

Ersoy, Mehmed Akif. *Safahat*. haz. Ertuğrul Düzdağ. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000.

<https://bayburt.edu.tr/tr/abdurrahman-okuyan>, (06.06.2023).

- <https://diyanet.gov.tr/tr-TR/Person/PresidentDetail/36/prof-dr-suleyman-ates>
(03.05.2020).
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_İslam_Üniversitesi (03.05.2020).
- <https://www.youtube.com/watch?v=0tEQA0hjZCM> (28 Şubat 2023).
- İpci, Merve. *Kur'an Tercüme Teknikleri Açısından Mehmet Okuyan'ın Meâl-Tefsiri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kara, Mustafa. "Prof. Dr. Süleyman Ateş: Hayatı ve İlmi Şahsiyeti". *Tefsire Adanmış Bir Ömür: Süleyman Ateş*. ed. Gökhan Atmaca-Ali Karataş. 37-69. Ankara: Fecr Yayınları, 2020.
- Kılıç, Hulusi. *Röportaj*. 14 Haziran 2023.
- Kolyazar, Serpil. *Prof. Dr. Hulusi Kılıç'ın Hayatı, Arapça Eğitimiyle İlgili Görüşleri ve Eserleri*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Kuyanay, Mehmet. "Prof. Dr. Hulusi Kılıç Hayatı, Eserleri ve Eğitim Anlayışı". *Cumhuriyetin 100. Yılında Ergani -Din-Eğitim-Kültür-*. ed. Oktay Bozan vd. 211-225. Bursa: Ekin Yayınları, 2023.
- Okuyan, Mehmet. *Cep Boy Kur'an Meâli*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2023.
- Okuyan, Mehmet. *Geniş Açıklamalı Kur'an Meâl-Tefsir*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Okuyan, Mehmet. *Kur'an Meâl-Tefsir*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Okuyan, Mehmet. *Necmuddin Daye ve Tasavvufî Tefsiri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.
- Okuyan, Mehmet. *Röportaj*. 14 Şubat 2023.
- Okuyan, Mehmet. *XX. Asrın İlk Yarısındaki Türk Müfessirler*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Öztürk, Şükrü. *Trabzonlu Kur'an Hâdimleri -Cumhuriyet Döneminde Kur'an'a Hizmet Eden Bazı Simalar-*. Ankara: TDV Yayınları, 2018.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. *Röportaj*. 21 Haziran 2023.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1983.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Yazıcı, Ahmet. *Klasik-Modern Yorum Açısından Bilmen ve Ateş Tefsirlerinin Mukayesesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.